

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Irodalomtudományi Doktori Iskola, vezető: Dr. Hargittay Emil DSc.
Textológia és régi irodalom műhely, vezető: Dr. Hargittay Emil DSc.

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Dóbék Ágnes

Barkóczy Ferenc főpapi reprezentációja

témavezető: Dr. Szelestei Nagy László DSc.

Budapest, 2019

1. A kutatás előzményei, problémafelvetés

Barkóczy Ferenc személyét, aki kora egyházi, kulturális, politikai életének egyaránt kulcsfigurája volt, számos kontextusban és különböző témákat érintve vizsgálta a szakirodalom. Összefoglaló munka azonban még nem született az egyházi és kulturális életet újító és támogató rendelkezéseiről, kapcsolathálójáról. Gazdag reprezentációjának részletes bemutatására még nem került sor.

Barkóczy személyével a hozzá intézett alkalmi versek, beszédek és színjátékok kapcsán kezdtem el foglalkozni. A neki címzett művek végigkísérik életének eseményeit. A jeles események, amelyek során az alkalmi művek legkülönfélébb műfajaival ünnepelték, a következők voltak: egri püspökké való kinevezés, egyházlátogatási körutak, iskolai évnyitók, évzárók, patrónusa, Xavéri Szent Ferenc napja, névnapok, születésnapok, az esztergomi érsekké való kinevezés, végül halotti beszédek.

A Barkóczy személyéhez kötődő gazdag forrásanyag a reprezentáció egyéb formáira is kiterjed. Figyelembe kell venni a tudományos reprezentáció megnyilvánulásait, az általa támogatott nyomdákban kiadott műveket, az oktatást érintő rendelkezéseit, valamint könyvtárát, amelynek fennmaradt jegyzéke és kötetei alapján tájékozódhatunk könyveiről. A források tartalma és jellege alapján a dolgozat első egysége történeti/poétikai, kultúrtörténeti, a második könyvtár- és olvasástörténeti érdekeltségű.

2. A követett módszertan

Barkóczy Ferenc reprezentációs irodalmát, – orációkat, köszöntő verseket, leveleket, színdarabokat – a Petrik-bibliográfiából és az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár és Prímási Levéltár, valamint az egri Főegyházmegyei Levéltár azonos vonatkozású anyagából gyűjtöttem össze. A műveket katalógusba rendeztem, amelyben kronologikus sorrendet követtem, az évszámokon belül az egy-egy alkalomra írt alkotásokat helyeztem külön csoportba.

Többségükben az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár *Collectanea*-gyűjteményében található meg a Barkóczy-nak ajánlott kisnyomtatványok és kéziratos művek. A Petrik-bibliográfiában található adatok közül azokat ellenőriztem, amelyeket az Országos Széchényi Könyvtár és a budapesti Egyetemi Könyvtár gyűjteménye őriz. A fennmaradt, különböző könyvtárakban és levéltárakban található Barkóczy-anyag további kutatás tárgya.

Könyvtárának jegyzéke az esztergomi Prímási Levéltárban található. Az érsek 1765-ös halála után készítették az összeírást az akkor Pozsonyban található könyvtárról. A jegyzék tételeit két csoportra lehet osztani: egy részük fennmaradt az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárban, ma is kézbe vehető, tanulmányozható. A könyvtár katalógusában a possessor szerinti keresés is lehetséges. A könyvtárban fennmaradt könyvek másik részét nem tudtam azonosítani a könyvjegyzék tételeivel. Ennek oka a tételek sok esetben kevésbé pontos, esetleg hibás címléírása.

A könyvek következő nagy csoportjába azok a művek tartoznak, amelyek nem maradtak fenn az esztergomi gyűjteményben, csupán a könyvjegyzékből tudunk róluk. Ezeknek ismét két alcsoportját különböztethetjük meg. Egy részük esetében azonosítható a cím és a szerző, az egyéb kiadási adatokat csak akkor tudjuk biztosan, ha első kiadásról beszélünk, tehát az az egy létezett Barkóczy haláláig. A másik csoport esetében nem sikerült a jegyzék címléírása alapján megtudni, melyik műről, melyik kiadásról van szó.

A hagyatéki lajstromban külön csoportban sorolták fel a könyvtárban megtalálható kéziratokat. A kéziratok nagyobb részét nem sikerült azonosítani, szétszóródhattak, más gyűjteményekbe kerülhettek az évszázadok alatt.

A könyvek lajstromát a fent leírt kutatási módszerek és előzmények szerint, a könyvtár jellegének megfelelően rendszereztem. A különböző nyelvű – latin, olasz, német, francia, lengyel, magyar – könyveket külön csoportokba rendeztem, a nyelveken belül pedig egyházi és világi tematika szerint két újabb csoportba helyeztem őket ABC-sorrendben.

A dolgozat keretei nem teszik lehetővé, hogy mindegyik azonosított kötetet bemutassam a könyvlista elemzésekor. Így azokat a műveket emelem ki és ismertetem tematikusan, amelyek különösen érdekesek Barkóczy személyes érdeklődése, a kor könyvkultúrája, valamint a magyar főpap kora európai kultúrájára való reflektálása szempontjából.

3. Az új eredmények

A dolgozat bemutatja a Barkóczy személyére irányuló reprezentáció módjait, ezeket kronologikus sorrendben az életrajz különböző állomásaihoz kapcsolja. A szakirodalom az alkalmi költeményeket általában egy-egy alkalmi verseket író költő életművén keresztül vizsgálta, olyan hazai munka még nem született, amely egy személyhez írott alkalmi műveket ismertet. Munkám egyik fő eredménye az, hogy bemutatom, az alkalmi munkák szövege

hogyan reflektál Barkóczy életére és hogyan kapcsolódik azokhoz a ceremoniális eseményekhez, amelyeken részt vett.

Ezzel a 18. századi irodalom- és művelődéstörténet több, ezidáig nem vizsgált szegmensére derül fény. A versek és beszédek, valamint a hozzájuk kapcsolódó ceremoniális események vizsgálata azt is lehetővé tette, hogy kibővítssem azt a Barkóczy körül formálódó főleg egyházi és világi magas rangú személyekből álló kört, amelyet a szakirodalom eddig kizárólag egri korszakára vonatkozva, töredékesen mutatott be.

A dolgozat második része a Barkóczy hagyatékában fennmaradt könyvjegyzék feldolgozását, valamint a könyvtár által közvetített kultúra és szellemi irányzatok bemutatását tartalmazza. A hajdani könyvtár nemcsak a Barkóczy-reprezentáció kontextusában értelmezhető, hanem tágabb, európai kultúrtörténeti keretbe helyezi Barkóczy személyét, akire legerősebben a tanulmányai alatt Rómában megismert műveltség hatott. A dolgozat ezzel fontos adalék a 18. századi magyarországi könyvtártörténethez, és a 18. századi olasz-magyar kapcsolatok történetéhez.

A 18. századi magyar püspökeinkről nem állnak rendelkezésre megfelelő életrajzok vagy monográfiák. A dolgozat ennek a hiánynak egy szeletét is igyekszik pótolni. A munka tehát egy kultúrtörténeti horizontú, a személy reprezentációját a középpontba helyező életrajz mentén haladó monográfia-kísérlet egy 18. század közepén élt főpapról, Barkóczy Ferencről.

4. A témában végzett publikációs tevékenység

Nyomtatványok és kéziratok Barkóczy Ferenc tiszteletére = Filológia és irodalom: Tanulmányok a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájának Kárpát-medencei irodalmi MA- és PhD-hallgatók számára rendezett Filológia és irodalom című konferenciáján elhangzott előadásokból, szerk. TOMPA Zsófia, Piliscsaba, PPKE BTK, 2013 (Pázmány Irodalmi Műhely: Opuscula Litteraria, 4), 115–135.

Barkóczy Ferencet köszöntő versek, beszédek, színjátékok az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár és az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményében = Győzteseink szárnypróbálásai, szerk. J. ÚJVÁRY Zsuzsanna, Piliscsaba, PPKE BTK, 2013, 13–38.

Barkóczy Ferenc könyvtárának olasz nyelvű könyvei, Magyar Könyvszemle, 2014/3, 321–335.

Barkóczy Ferenc esztergomi reprezentációja = Egyház és reprezentáció a régi Magyarországon, szerk. BÁTHORY Orsolya, KÓNYA Franciska, Bp., MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2016 (Pázmány Irodalmi Műhely: Lelkiségtörténeti tanulmányok 12), 103–111.

Barkóczy Ferenc püspök egyházlátogatási körútja (1745) = Studia varia. Tanulmánykötet, szerk. BALÁZS József, BOJTOS Anita, PAÁR Tamás, TOMPA Zsófia, TURI Gergő, VADÁSZ Noémi, Bp., PPKE–BTK, 2016, 13–22.

https://btk.ppke.hu/uploads/articles/960623/file/PDK_kötet.pdf

Történeti jellegű munkák egy főpapi hagyatékban = Szóra bírni az újkort: A III. Koraiújkorász doktorandusz konferencia tanulmányai, szerk. BODNÁR-KIRÁLY Tibor, HENDE Fanni, PATAKI Katalin, Bp., DOSZ– ELTE BTK TDI, 2016, 97–113.

Barkóczy Ferenc szerepe Muratori műveinek és szellemiségének hazai elterjedésében = Egyház és társadalom: válogatott tanulmányok a 2016. november 17-én az egri Eszterházy Károly Egyetemen rendezett Egyház és társadalom konferencia előadásaiból, szerk. MIZERA Tamás, NAGY Andor, Eger, Líceum Kiadó, 2017, 11–22.

Levelek Rómából – Adalékok Barkóczy Ferenc és a Collegium Germanicum Hungaricum kapcsolatának történetéhez = Lelkiség és irodalom: Tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére, szerk. BAJÁKI Rita, BÁTHORY Orsolya, BOGÁR Judit, DÉRI Eszter, KÓNYA Franciska, MACZÁK Ibolya, SZÁDOCZKI Vera, Bp., MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2017 (Pázmány Irodalmi Műhely: Lelkiségtörténeti tanulmányok 17), 144–147.

Antik költők öröksége 18. századi alkalmi műfajokban: Vergilius, Horatius, Ovidius = Római költők a 18–19. századi magyar irodalomban, szerk. Balogh Piroška, Lengyel Réka, Bp., MTA bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet, 2017, 57–69.

Könyvek Barkóczy Ferenc püspök egri gyűjteményéből = Fejezetek az ezer éves Egri Egyházmegye történetéből, szerk. HORVÁTH István, Eger, Egri Érseki Vagyonkezelő Központ, 2018, 77–84.

Az egri szeminárium tankönyvei (1754–1761) = Lelkiség és oktatás a régi Magyarországon, szerk. BAJÁKI Rita és BÁTHORY Orsolya, Budapest, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2018 (Pázmány Irodalmi Műhely Lelkiségtörténeti tanulmányok 18), 47–56.